

Міжнародні економічні відносини

УДК 339:347.7

Білик Олена Іванівна

*доктор наук з державного управління, професор кафедри
адміністративного та фінансового менеджменту
Національний університет «Львівська політехніка»*

Bilyk Olena

*Doctor of Science in Public Administration, Professor of the
Department of Administrative and Financial Management*

Lviv Polytechnic National University

ORCID: 0000-0002-7110-7257

Райваховський Юрій Григорович

*аспірант кафедри адміністративного та фінансового менеджменту
Національного університету «Львівська політехніка»*

Raivakhovskyi Yurii

PhD student at the Department of Administrative and Financial Management

Lviv Polytechnic National University

ORCID: 0009-0007-3880-4767

**МИТНІ РИЗИКИ: ПРОБЛЕМА ІДЕНТИФІКАЦІЇ КРАЇНИ
ПОХОДЖЕННЯ НАФТОПРОДУКТІВ В УМОВАХ САНКЦІЙНОГО
РЕЖИМУ ДО КРАЇНИ-АГРЕСОРА
CUSTOMS RISKS: THE PROBLEM OF IDENTIFYING THE COUNTRY
OF ORIGIN OF PETROLEUM PRODUCTS UNDER THE SANCTIONS
REGIME AGAINST THE AGGRESSOR COUNTRY**

Анотація. Вступ. Агресія росії проти України спричинила істотні зміни в зовнішньоекономічній політиці держави, зокрема в сфері енергетичної безпеки. В умовах санкцій, запроваджених проти країни-агресора, особливої актуальності набуває проблема достовірного визначення країни походження нафтопродуктів, що імпортуються в Україну. Ідентифікація походження енергоносіїв є ключовою передумовою для ефективного митного контролю, запобігання порушенням санкційного режиму та захисту національних інтересів.

Мета. Метою дослідження є комплексний аналіз митних ризиків, пов'язаних із ідентифікацією країни походження нафтопродуктів в умовах санкцій, а також розробка практичних пропозицій щодо підвищення ефективності митного контролю в Україні.

Матеріали і методи. У дослідженні використано системний підхід, нормативно-правовий аналіз, методи порівняльного правознавства, контент-аналіз міжнародних звітів, а також аналіз відкритих джерел щодо схем обходу санкцій. Базовими джерелами стали українське законодавство, міжнародні угоди та аналітичні матеріали провідних організацій.

Результати. Визначено низку ризиків, таких як: складність верифікації сертифікатів походження, використання транзитних поставок та схем змішування, участь підставних компаній з непрозорими структурами власності, а також практика "dark shipping". Виявлено прогалини в нормативній базі та недоліки в міждержавному обміні інформацією. Запропоновано впровадження цифрової верифікації сертифікатів, посилення міжнародної співпраці, використання штучного інтелекту для ризик-аналізу та удосконалення контролю за логістичними ланцюгами.

Перспективи. Подальші дослідження варто зосередити на вивченні ефективності цифрових інструментів контролю, можливостей

використання технологій блокчейн для верифікації сертифікатів, а також порівняльному аналізі підходів до визначення походження товарів у різних юрисдикціях (ЄС, США, Велика Британія).

Ключові слова: митні ризики, країна походження, нафтопродукти, санкції, агресор, ідентифікація, верифікація, економічна безпека.

Summary. *Introduction.* Russia's aggression against Ukraine has caused significant changes in the country's foreign economic policy, particularly in the area of energy security. Under the sanctions imposed against the aggressor country, the issue of reliably determining the country of origin of petroleum products imported into Ukraine has become especially urgent. Identifying the origin of energy resources is a key prerequisite for effective customs control, enforcement of the sanctions regime, and protection of national interests.

Purpose. The aim of the study is to conduct a comprehensive analysis of customs risks related to the identification of the country of origin of petroleum products under the sanctions regime, and to develop practical recommendations for enhancing the effectiveness of customs control in Ukraine.

Materials and methods. This study applies a systematic approach, regulatory and legal analysis, comparative legal methods, content analysis of international reports, as well as analysis of open-source data on sanctions circumvention schemes. The main sources used include Ukrainian legislation, international agreements, and analytical reports from leading organizations.

Results. Several risks were identified, including the difficulty of verifying certificates of origin, the use of transit deliveries and blending schemes, the involvement of shell companies with non-transparent ownership structures, and the practice of "dark shipping." Gaps in the regulatory framework and deficiencies in interstate information exchange were also revealed. The study proposes

implementing digital verification of certificates, strengthening international cooperation, utilizing artificial intelligence for risk analysis, and improving the monitoring of logistics chains.

Discussion. Future research should focus on evaluating the effectiveness of digital control tools, exploring the potential of blockchain technologies for certificate verification, and conducting a comparative analysis of approaches to determining product origin in different jurisdictions (EU, USA, UK).

Key words: *customs risks, country of origin, petroleum products, sanctions, aggressor, identification, verification, economic security.*

Постановка проблеми. Агресія росії проти України, що розпочалася у 2014 році та переросла у повномасштабне вторгнення у 2022 році, спричинила не лише величезні людські втрати та руйнування, але й глибокі трансформації в економічних відносинах. У відповідь на дії країни-агресора Україною та міжнародною спільнотою було запроваджено низку санкційних обмежень (рис.1), спрямованих на підрив економічного та військового потенціалу росії. Одним з системоутворювальних компонентів санкційної політики стало обмеження імпорту російських енергоносіїв, зокрема нафти та нафтопродуктів, до країн-партнерів. Для України, яка до початку війни була значною мірою залежна від постачання енергоресурсів з росії та її союзників, питання забезпечення енергетичної безпеки набуло критичного значення.

В умовах сучасних геополітичних реалій, особливої науково-практичної значущості набуває проблематика забезпечення належного контролю за країною походження нафтопродуктів, що імпортуються на митну територію України. Вищенаведене зумовлено існуванням суттєвого ризику ухилення від міжнародних санкційних режимів шляхом фальсифікації або маніпулювання даними про фактичне виробництво зазначених товарів.

Подібні неправомірні дії можуть мати наслідком непряме фінансування держави-агресора, дестабілізацію конкурентного середовища на внутрішньому ринку енергоносіїв та розмивання довіри до ефективності та прозорості митних процедур.

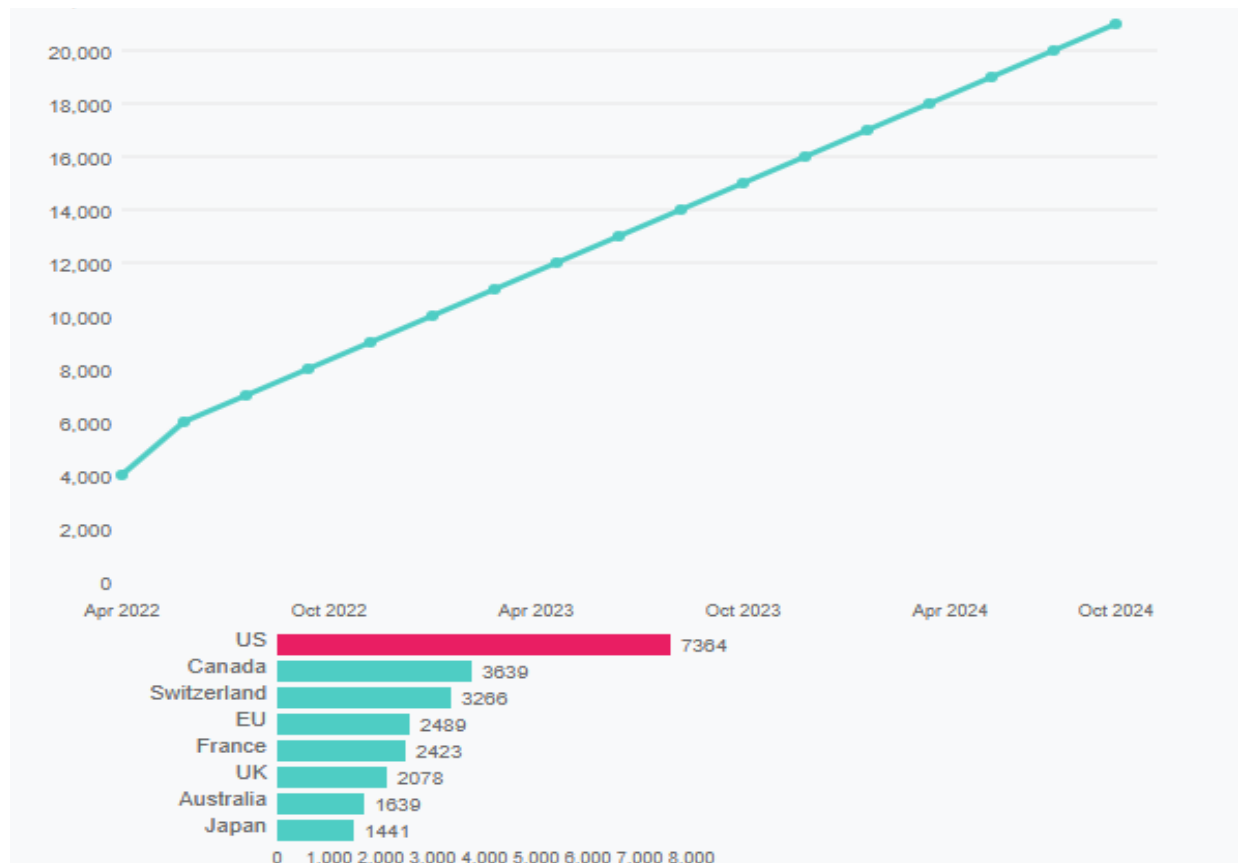

Рис. 1. Кількість санкцій проти Росії за джерелами у 2022-2024 р.

Джерело: сформовано за даними [1]

Відповідно ефективний контроль за країною походження нафтопродуктів є невід'ємною складовою забезпечення не лише виконання санкційного режиму, але й національної економічної та енергетичної безпеки.

В умовах активних спроб росії знайти обхідні шляхи для експорту своїх енергоресурсів завдання ідентифікації країни походження нафтопродуктів стає особливо гострим та вимагає наукового дослідження та розробки максимально чітких матеріально-правових умов та адміністративних

процедур для владних рішень. Україна вже досить тривалий час проводить гармонізацію свого митного законодавства до європейських стандартів і досягла досить суттєвого успіху. Разом з тим, актуальною залишається потреба в об'єктивному оцінюванні ефективності імplementованих спеціальних регламентацій, що слугують основою для прийняття митними органами ключових рішень у процесі митного оформлення, зокрема в частині, що стосується класифікації товарів та верифікації їхнього походження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретико-правовою базою для доктринального вивчення ключових матеріально-правових та процедурних аспектів прийняття митних рішень щодо класифікації та походження товарів слугують наукові праці, зокрема, С. Г. Войтова, С. І. Денисенка, В. В. Зайця, Є. О. Калінського, Н. О. Коваль та М. Лукса. Також цій тематиці, вже з огляду на військову агресію, проводилися і інші дослідження. У своїй статті В.Прокопенко та А.Зубрицький [2], яка безпосередньо стосується питань забезпечення енергетичної та митної безпеки України в умовах нестабільності на міжнародних ринках та агресії з боку росії, акцентують увагу на тому, що диверсифікація не лише підвищує стійкість енергетичного сектору, але й сприяє посиленню митної безпеки, оскільки зменшує ймовірність постачання контрафактної або санкційної продукції, замаскованої під походження інших країн. Їхнє дослідження є актуальним та важливим, оскільки обґрунтовує необхідність не лише пошуку альтернативних постачальників, а також і створення ефективних механізмів контролю за походженням імпортованих нафтопродуктів для запобігання їх ввезення в Україну через латентні канали. У свою чергу А. Громов та А. Тітов [3] розглядають глобальні аспекти функціонування ринку нафти в умовах запровадження санкцій проти росії, аналізують можливості та наслідки переорієнтації світових потоків нафти, а також оцінюють потенціал інших

країн-виробників у задоволенні глобального попиту. Аналітична робота цих авторів є важливою для розуміння загального контексту санкційного режиму та можливих стратегій росії щодо обходу обмежень через використання фактично шахрайських схем (перенаправлення експортних потоків, використання складних логістичних схем, тощо) для ускладнення ідентифікації кінцевого походження нафтопродуктів, які потрапляють на ринок України. Дослідження Ахмеда Горбеля та Рауди Бен Амор [4] підкреслює складність ланцюгів постачання нафтопродуктів, що створює ризики, зокрема через недостовірне декларування походження. Автори наголошують на актуальності в умовах санкцій та важливості розробки ефективних методологій управління цими ризиками. Заслужовує на увагу звіт Джона Фрітеллі [5] для Конгресу США в якому розглянуто світовий ринок нафтових танкерів у контексті санкцій та висвітлено роль "тіньового флоту". В ньому описані випадки вимкнення AIS для обходу санкцій, що призводить до неможливості відслідковування руху танкерів в реальному часі, фактично втрати ланцюга постачання, і як наслідок відстеження реального походження нафтопродуктів. Важливим є також документ «Guidance note to Member States on stopped goods as a result of the sanctions» Європейської Комісії [6], який спрямований на запобігання обходу санкцій, ілюструє складність практичної реалізації санкцій та необхідність ретельного митного контролю, включаючи перевірку походження. В статті з «Humanities and Social Sciences» [7] опосередковано висвітлено проблему перенаправлення російських енергоресурсів в Індію в умовах санкцій ЄС проти російської нафти, яка полягає в виникненні труднощів при ідентифікації первинного походження нафтопродуктів, вироблених в третіх країнах з російської нафти.

Аналіз наведених досліджень та публікацій приводить до висновку, що ідентифікація країни походження при імпорті нафтопродуктів в умовах

санкційного режиму проти країни-агресора стикається з певними труднощами і є досить складною, враховуючи непрогнозованість такого масштабу агресії і неготовності до адекватної реакції з причин відсутності ефективного нормативно-правового регулювання, ресурсного та кадрового забезпечення. В цілому недостатньо уваги приділено саме митним ризикам, пов'язаним з ідентифікацією країни походження нафтопродуктів, та механізмам запобігання обходу санкцій, що викликає необхідність у більш глибокому дослідженні специфічних митних ризиків та у розробці практичних рекомендацій.

Мета статті. Метою статті є комплексне дослідження проблеми ідентифікації країни походження нафтопродуктів в умовах дії санкційного режиму, спрямованого проти країни-агресора, та виявленні пов'язаних з цим митних ризиків, викликів та загроз, а також розробці шляхів їх мінімізації через вдосконалення механізмів митного контролю.

Матеріали і методи. У процесі дослідження використано міждисциплінарний підхід, що охоплює як юридичний, так і економіко-аналітичний виміри проблеми з використанням системного підходу для аналізу митних ризиків в умовах дії санкційного режиму та їх впливу на економічну безпеку держави. Методологічну основу становить нормативно-правовий аналіз та застосовано методи порівняльного правознавства для співставлення підходів до ідентифікації країни походження нафтопродуктів в юрисдикціях країн ЄС, США, Великої Британії та України. Додатково проведено контент-аналіз міжнародних досліджень, звітів аналітичних центрів, експертних оглядів, публікацій у ЗМІ та урядових рекомендацій та інших відкритих джерел, що стосуються реалізації санкційної політики у сфері торгівлі енергоносіями.

Виклад основного матеріалу. Нормативно-правова база, що регулює питання визначення країни походження нафтопродуктів в Україні базується на національному законодавстві та міжнародних угодах. Основними документами в цій сфері є Митний кодекс України [8], Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" [9], Закон України "Про санкції" [10], а також низка підзаконних актів та міжнародних договорів.

Відповідно до Митного кодексу України, країною походження товару є країна, де товар був повністю вироблений або підданий достатній переробці. Для нафтопродуктів критерії достатньої переробки починаються на основі зміни товарної позиції за УКТ ЗЕД на рівні будь-якого з перших чотирьох знаків або виконання певних виробничих і технологічних операцій. Закон України «Про санкції» встановлює правові заходи щодо застосування спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) іноземних державних, юридичних та фізичних осіб, діяльність яких створює загрозу національним інтересам, національній безпеці, суверенітету і територіальній цілісності України.

Аналіз законодавства вказує на наявність певних прогалин та неузгодженостей у нормативно-правовій основі регулювання питання визначення країни походження нафтопродуктів в умовах санкцій, що вірогідно є наслідком «запізнення» нормотворців за активно виникаючими новими видами викликів та правовідносин. Видно недостатню адаптованість існуючих процедур митного контролю до умов активної протидії санкціям з боку країни-агресора. Також відсутні чіткі механізми верифікації походження нафтопродуктів, що пройшли переробку в третіх країнах та недостатньо узгоджене національне законодавство з міжнародними нормами в частині визначення країни виробництва нафтопродуктів. Обмежена правова база для здійснення оперативного обміну відомостями з митними органами країн-

партнерів щодо підозрілих поставок нафтопродуктів. Вирішення цієї проблематики, в нинішніх умовах, полягає в подальшій гармонізації національного законодавства з законодавством ЄС та активній міжнародній співпраці, що в результаті повинно підвищити ефективність санкційних режимів.

Аналіз практики митного оформлення нафтопродуктів та моніторинг цього ринку дозволив ідентифікувати основні митні ризики, пов'язані з визначенням країни походження нафтопродуктів в умовах санкцій.

Одним з найбільш значущих ризиків є проблема довіри та ефективної перевірки сертифікатів походження. Очевидно, що в умовах санкційного тиску економічні агенти, зацікавлені в продовженні торгівлі з агресором або в обході обмежень, можуть вдаватися до фальсифікації документів, що проявляється у вигляді надання повністю підроблених сертифікатів, оформлення сертифікатів країнами, які не є фактичними виробниками, або ж використання формальних неточностей у документах для введення в оману митних органів. Варто зазначити, що на сьогодні не існує єдиної міжнародної системи верифікації сертифікатів походження, і ефективність перевірки часто залежить від рівня співпраці та обміну інформацією між митними органами різних країн. У випадку з країнами, які підтримують агресора або займають нейтральну позицію, така співпраця може бути обмеженою або взагалі відсутньою, що ускладнює можливість підтвердження автентичності наданих документів та вимагає застосування більш ретельних та часто непрямих методів контролю.

Важливо розуміти та вміти ідентифікувати ризики, пов'язані з транзитними поставками та змішуванням нафтопродуктів у третіх країнах. Використання транзитних країн є поширеною практикою в міжнародній торгівлі нафтопродуктами, проте в умовах санкцій це створює додаткові

ризиками через високу вірогідність фальсифікації транзитних документів, щоб приховати первинну країну відправлення та походження вантажу. На території третіх країн, особливо тих, що не приєдналися до санкцій, можливе змішування нафтопродуктів різного походження. Наприклад, російські нафтопродукти можуть бути змішані з продукцією іншої країни і потім реекспортовані як товар походженням цієї третьої країни. В цьому випадку визначити частку російських компонентів у такій суміші, особливо якщо процес змішування не є прозорим і не контролюється належним чином, є надзвичайно складним завданням для митних органів.

Особливої уваги заслуговує ризик маніпулювання через підставні компанії та непрозорі структури власності з метою обходу санкцій. З цією метою можуть активно використовуватися компанії-посередники, зареєстровані в офшорних зонах або країнах з низьким рівнем регулювання і які мають складні та запутані структури власності, що дозволяє приховати кінцевих бенефіціарів, якими можуть бути особи або структури, пов'язані з країною-агресором. Наслідком реалізації цього ризику може бути неможливість встановлення справжнього походження фінансових потоків, товарів, а також ускладнення ідентифікації осіб, відповідальних за порушення санкційного режиму. Можливості мінімізації такого ризику ще погіршуються через брак ресурсів та повноважень у митних органів для розкриття таких складних схем, що робить їх вразливими до маніпуляцій.

Як вже зазначалося, існує досить небезпечний ризик використання неформальних та тіньових каналів постачання, таких як "dark shipping", коли судна, що перевозять нафтопродукти, навмисно вимикають системи автоматичної ідентифікації (AIS) для уникнення відстеження або їх перевантажують в морі, в основному в нейтральних водах, з судна на судно без належного оформлення документів. Такі навмисні та свідомі дії

ускладнюють не лише визначення їхнього маршруту та вантажу, але й встановлення порту завантаження та, відповідно, країни походження товару, що робить практично неможливим контроль за такими поставками. У процесі аналізу практичних прикладів обходу санкційного режиму проти країни-агресора було ідентифіковано низку схем, що використовуються суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності для маскування справжнього походження нафтопродуктів та легалізації їх постачання до країн, які запровадили відповідні обмеження (табл. 1).

Таблиця 1

Приклади уникнення санкцій

№	Країна/регіон	Рік	Тип схеми	Короткий опис
1.	Туреччина / ОАЕ [10]	2023	Реекспорт	Російські нафтопродукти експортуються через Туреччину з новими сертифікатами
2.	Греція / Малайзія / Сінгапур [11]	2023–2024	"Dark shipping", STS	Використання танкерів без сигналів AIS, перевантаження в морі, зміна прапорів
3	Латвія [12]	2023	Підробка сертифікатів	Дизельне паливо з росії було задеклароване як казахстанське, лабораторна експертиза викрила невідповідність
4	Україна [13]	2022	Реекспорт з Грузії	Виявлено паливо з сертифікатом походження «Грузія», яке прибуло через Чорне море, однак аналіз логістичного ланцюга вказував на порт Новоросійськ
5	Україна [13]	2022	Офшорні схеми	Імпортер зареєстрований на Белізі, власники – невідомі, паливо прибуло з Литви, де змішувалося

Джерело: сформовано авторами за даними [11-14]

Враховуючи вищезазначену комплексну проблематику, пов'язану з ідентифікацією країни походження нафтопродуктів в умовах санкційних режимів, а також ідентифіковані прогалини у нормативно-правовому регулюванні та процедурах митного контролю, обґрунтовується нагальна необхідність розробки та імплементації матриці митних ризиків. Такий інструментарій дозволить систематизувати потенційні загрози, оцінити їхню

ймовірність та можливі наслідки для економічної безпеки держави, а також розробити превентивні та адаптивні заходи контролю, спрямовані на мінімізацію ризиків неправомірного визначення походження товарів та ухилення від санкцій (табл. 2).

Існуючі системи аналізу ризиків, що використовуються митними органами, часто базуються на попередньому досвіді та формальних ознаках, таких як країна відправлення або декларант, які в сучасних умовах менш ефективні у виявленні нових та складних схем обходу санкцій, враховуючи їх адаптивність до змін у законодавстві та політиці. Усунення цього недоліку можливе через впровадження більш гнучких та інтелектуальних систем, що використовують штучний інтелект та великі бази даних для аналізу торговельних потоків, виявлення аномалій та встановлення зв'язків між різними учасниками ринку. Доцільно також розширити доступ митних органів до різноманітних баз даних та інформаційних систем, включаючи дані про фінансові транзакції та бенефіціарних власників компаній.

Неефективна ідентифікація країни походження нафтопродуктів та, як наслідок, тривале постачання продукції з країни-агресора, навіть під виглядом товарів з інших країн, призводить до серйозних наслідків для економічної безпеки України. В такій ситуації необхідно враховувати не лише негативний ефект від прямого фінансування військової машини агресора через сплату за нафтопродукти, але також і негатив від створення нерівних умов конкуренції для вітчизняних виробників та імпортерів, які дотримуються санкційного режиму, негатив від підриву зусиль України по диверсифікації джерел енергопостачання та зменшення залежності від країни, яка становить пряму військову загрозу.

Таблиця 2

Узагальнююча матриця митних ризиків

№	Назва ризику	Опис	Ймовірність	Наслідки	Рівень ризику	Заходи мінімізації
1	Фальсифікація сертифікатів походження	Фальсифікація документів/ видача недостовірною країною	Висока	Порушення санкцій, економічна шкода	Критичний	Цифрова верифікація, QR-коди, міжнародна база даних
2	Транзит через треті країни	Імпорт через країни, які не підтримують санкції	Висока	Важкість відстеження реального походження	Високий	Електронний ланцюг логістики
3	Змішування нафтопродуктів	Змішування продукції для приховування походження	Середня	Неможливість визначити частку російських компонентів	Високий	Аудит заводів, контроль складів
4	Використання фейкових компаній	Компанії з непрозорими власниками (офшори)	Висока	Фінансування країни-агресора, непрозора структура	Критичний	Розкриття бенефіціарів, реєстр відкритості
5	"Dark shipping"	Відключення AIS, перевантаження в морі	Середня	Прогалини в логістиці, неможливість верифікації	Високий	AIS-трекінг, супутниковий моніторинг
6	Недоліки законодавства	Прогалини в митному/санкційному праві	Середня	Часткове виконання санкцій	Середній	Гармонізація з законодавством ЄС, удосконалення норм
7	Погана комунікація з партнерами	Відсутність доступу до зовнішніх баз	Висока	Неможливість перевірки сертифікатів	Високий	Міжнародні угоди про обмін, інтеграція систем
8	Низький рівень цифровізації митного контролю	Використання застарілих систем	Середня	Повільне реагування, неефективний контроль	Середній	Big Data, AI, блокчейн для сертифікатів
9	Обмеженість ресурсів митних органів	Обмеження у фінансуванні, кадрах	Висока	Низька ефективність контролю, корупційні ризики	Високий	Підвищення фінансування, підготовка/ підвищення кваліфікації кадрів
10	Прихований реекспорт через суміжні країни	Зміна країни відправлення без змін товару	Середня	Формальне дотримання правил з порушенням суті	Високий	Аналіз маршрутів, контроль ланцюга поставок

Джерело: авторська розробка

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проблема ідентифікації країни походження нафтопродуктів в умовах дії санкційного режиму проти країни-агресора залишається критично важливим та складним завданням, що несе значні митні ризики для економічної безпеки України. Аналіз наукових публікацій, експертних звітів інших даних підтверджує існування різноманітних схем та методів, що використовуються для обходу санкцій через маніпулювання інформацією про країну походження нафтопродуктів.

Основними виявленими ризиками є складність верифікації сертифікатів походження, використання транзитних країн та змішування нафтопродуктів для приховування їхнього справжнього походження, застосування підставних компаній з непрозорими структурами власності, а також наявність неформальних каналів постачання. Можливості їх мінімізації ускладнюються обмеженими компетенціями та ресурсами митних органів, недосконалістю існуючих систем аналізу ризиків та недостатньою міжнародною співпрацею у сфері обміну інформацією. Аналізуючи статистичну інформацію можна зробити висновок про значний масштаб торговельних операцій та потенційну поширеність практик, пов'язаних з неправомірним визначенням країни походження, що негативно впливає на енергетичну та відповідно економічну безпеку держави.

Ефективна протидія такого типу ризикам є *dbpyxfkmybv* фактором для забезпечення дієвості санкційного режиму, запобігання фінансуванню країни-агресора та захисту національних економічних інтересів. Підвищення ефективності протидії вимагає впровадження сучасного інструментарію, іновацій та в цілому переосмислення методів, які застосовуються при ідентифікації країни походження. З цією метою пропонується:

1. Запровадити інтегровану цифрову систему обміну даними з компетентними органами країн-експортерів, що дозволить автоматично перевіряти автентичність сертифікатів походження в режимі реального часу через захищені протоколи. Сертифікати походження повинні містити QR-код, який при скануванні надаватиме митним органам миттєвий доступ до захищеної бази даних для верифікації інформації, що міститься в сертифікаті, та його статусу.

2. Розробити та інтегрувати національну базу даних сертифікатів походження з можливістю захищеного доступу для митних органів країн-партнерів (ЄС, G7) для оперативного обміну інформацією, взаємної верифікації та виявлення випадків підробки.

3. Ініціювати та здійснювати планові та позапланові спільні аудити органів, що видають сертифікати походження у країнах-експортерах (особливо тих, де фіксується аномальне зростання обсягів експорту нафтопродуктів до України), з метою оцінки їхньої доброчесності, процедур контролю та відповідності міжнародним стандартам.

4. Встановити вимогу детального електронного декларування всіх етапів логістичного ланцюга постачання (відвантаження, перевалка, зберігання, змішування) та переробки нафтопродуктів, із зазначенням точного обсягу, походження кожного компонента, та кінцевого пункту призначення.

5. Зміцнити міжнародну співпрацю з митними та податковими органами транзитних країн для проведення спільних інспекцій та моніторингу діяльності нафтопереробних заводів, складів та терміналів, які потенційно можуть використовуватися для маскуванню походження російських нафтопродуктів через процеси змішування або переробки.

6. Застосовувати передові аналітичні системи та дані глобального моніторингу судноплавства (AIS-трекінг) для виявлення "dark shipping" (відключення транспондерів), аномальних маршрутів танкерів, несанкціонованих перевантажень "судно-судно" та інших підозрілих відхилень від стандартних логістичних ланцюгів постачання нафтопродуктів.

7. Встановити законодавчі вимоги щодо обов'язкового, публічного та регулярного розкриття актуальної інформації про кінцевих бенефіціарних власників усіх компаній, що займаються імпортом нафтопродуктів в Україну, та посилити механізми верифікації для виявлення будь-яких прихованих зв'язків з особами або структурами, що походять з країни-агресора.

8. Активізувати співпрацю з FATF (Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей), Європол, фінансовими розвідками інших країн та провідними міжнародними фінансовими установами для отримання та обміну інформацією про реальних бенефіціарів та моніторингу руху коштів, пов'язаних з міжнародним імпортом нафтопродуктів, для виявлення відмивання коштів та фінансування тероризму.

9. Налагодити тісну взаємодію з Міжнародною морською організацією (ІМО), Європол, розвідувальними та правоохоронними органами країн-партнерів для спільного аналізу загроз, обміну оперативною інформацією та розробки спільних операцій, спрямованих на виявлення та запобігання практикам "dark shipping" та інших незаконних способів транспортування нафтопродуктів морем та сушею.

10. Збільшити інтенсивність та ефективність морського патрулювання в зонах підвищеного ризику та прикордонного контролю на сухопутних ділянках, які використовуються для потенційного нелегального ввезення нафтопродуктів, із залученням сучасних технологій спостереження.

11. Розробити та інтегрувати автоматизовані системи аналізу великих даних (Big Data) із застосуванням машинного навчання та штучного інтелекту для безперервного моніторингу та аналізу великих обсягів інформації (митні декларації, дані про судноплавство, фінансові транзакції, відкриті джерела) з метою прогнозування ризикових операцій, ідентифікації аномалій та виявлення прихованих зв'язків та схем обходу санкцій.

Враховуючи, що у цьому дослідженні були певні труднощі і сама сфера санкцій постійно змінюється, майбутні роботи можуть зосередитись на кількох ключових напрямках. Доцільно оцінити, наскільки ефективно працюють сучасні цифрові інструменти контролю з метою розуміння, які технології дають найкращі результати. Для цього можливо провести детальний аналіз того, як використовуються системи моніторингу суден, платформи для обміну митною інформацією та інструменти на основі штучного інтелекту, щоб виявляти ризики та підозрілі операції у митних деклараціях. Також варто дослідити можливості блокчейн-технологій для перевірки сертифікатів походження. Блокчейн, як технологія, може допомогти створити надійні, незмінні записи про те, звідки товар походить, що зробить ланцюги постачання прозорішими і зменшить ризик підробки документів. Має сенс і вивчити досвід наших партнерів, таких як країни ЄС, США, Канада чи Велика Британія, їхні закони про санкції, митні правила та інструменти контролю, що дасть можливість виявити найкращі практики і порівняти, як різні країни підходять до визначення походження нафтопродуктів в умовах санкцій.

Обмеження дослідження. Проведене дослідження, має певні обмеження, зумовлені специфікою аналізованої сфери та доступом до інформації. Детальні дані щодо реальних обсягів імпорту/експорту нафтопродуктів, маршрутів постачання та виявлених порушень, які

перебувають у розпорядженні митних органів, є конфіденційною інформацією, що суттєво обмежує можливості для поглибленого кількісного аналізу та емпіричної верифікації гіпотез. Відсутність повних та загальнодоступних даних про реальних власників компаній, задіяних у складних міжнародних ланцюгах постачання, ускладнює виявлення потенційних схем обходу санкцій, що можуть залучати підсанкційних осіб або структури. Санкційні режими та, у відповідь на них, методи обходу постійно еволюціонують, відповідно необхідне безперервне оновлення аналітики та правового регулювання, що робить будь-яке дослідження певним "зрізом" стану проблеми на конкретний момент часу, обмежуючи довгострокову актуальність окремих емпіричних висновків.

Література

1. The Economics Observatory (2025). Sanctions effectiveness: what lessons three years into the war on Ukraine. <https://www.economicsobservatory.com/sanctions-effectiveness-what-lessons-three-years-into-the-war-on-ukraine> (дата звернення: 06.04.2025).

2. Прокопенко В., Зубрицький А. Географічна диверсифікація імпорту нафтопродуктів як чинник економічної та митної безпеки України. *Modeling the Development of the Economic Systems*. 2023. № 4. С. 167–173. <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-10-22>.

3. Громов А., Тітов А. Чи можливо замінити російську нафту на світовому ринку? *Енергетична політика*. 2022. <https://www.semanticscholar.org/paper/Is-it-possible-to-replace-Russian-oil-on-the-world-Gromov-Titov/fd273ffc67d883153f2c093ba454763faa454c49> DOI:10.46920/2409-5516_2022_4170_16 (дата звернення: 06.04.2025).

4. Ghorbel A., Ben Amor R. The risk in petroleum supply chain: A review and typology. *International Journal of Scientific & Engineering Research*. 2018. Vol. 9, No. 2. P. 141–147. https://www.researchgate.net/publication/326201466_The_risk_in_Petroleum_Supply_Chain_A_review_and_typology (дата звернення: 10.04.2025).

5. Frittelli J. The global oil tanker market: An overview as it relates to sanctions. CRS Report No. R47962. Congressional Research Service, 2024 (дата звернення: 06.04.2025).

6. Guidance note to Member States on stopped goods as a result of the sanctions. *European Commission*. 2023. <https://www.gov.ie/en/department-of-enterprise-trade-and-employment/publications/eu-trade-sanctions-in-response-to-situation-in-ukraine/> (дата звернення: 06.04.2025).

7. Humanities and Social Sciences (2025) 'European Union Sanctions on Russian Crude After Russia-Ukraine War: Opportunity for India's Energy Security and Oil Refinery Industry', 13(2). P. 126–133.

8. Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 06.05.2025).

9. Про санкції: Закон України від 14 серпня 2014 р. № 1644-VII. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text> (дата звернення: 06.05.2025).

10. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон Української РСР від 16 квітня 1991 р. № 959-XII. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>. (дата звернення: 06.05.2025).

11. How Turkey became Putin's 'pit stop' for selling camouflaged fuel to the EU. *Politico*. 2023. URL: <https://www.politico.eu/article/how-turkey-become-vladimir-putin-pit-stop-sell-camouflage-fuel-eu/>. (дата звернення: 06.04.2025).

12. April 2025 — Monthly analysis of Russian fossil fuel exports and sanctions. *CREA*. 2025. URL: <https://energyandcleanair.org/april-2025-monthly-analysis-of-russian-fossil-fuel-exports-and-sanctions/>. (дата звернення: 16.04.2025).

13. iFact investigation suggests Russian oil reaches Europe through Georgia. *Civil.ge*. 2024. URL: <https://civil.ge/archives/657262>. (дата звернення: 26.04.2025).

14. How Russia is adapting to oil sanctions. *Transparency International Ukraine*. 2022. URL: <https://ti-ukraine.org/en/blogs/how-russia-is-adapting-to-oil-sanctions/> (дата звернення: 06.05.2025).

References

1. The Economics Observatory (2025). Sanctions effectiveness: what lessons three years into the war on Ukraine. <https://www.economicsobservatory.com/sanctions-effectiveness-what-lessons-three-years-into-the-war-on-ukraine>.

2. Prokopenko, V. and Zubrytsky, A. (2023) 'Geographical diversification of imports of oil products as a factor of economic and customs security of Ukraine', *Modeling the Development of the Economic Systems*, (4), pp. 167–173. doi:10.31891/mdes/2023-10-22 [in Ukrainian].

3. Gromov, A. and Titov, A. (2022) 'Is it possible to replace Russian oil on the world market?', *Energy Policy* [in Ukrainian].

4. Ghorbel, A. and Ben Amor, R. (2018) 'The risk in Petroleum Supply Chain: A review and typology', *International Journal of Scientific & Engineering Research*, 9(2), pp. 141–147. https://www.researchgate.net/publication/326201466_The_risk_in_Petroleum_Supply_Chain_A_review_and_typology

5. Frittelli, J. (2024) The Global Oil Tanker Market: An Overview as It Relates to Sanctions. CRS Report No. R47962. Congressional Research Service.
6. European Commission. Guidance note to Member States on stopped goods as a result of the sanctions. 2023. <https://www.gov.ie/en/department-of-enterprise-trade-and-employment/publications/eu-trade-sanctions-in-response-to-situation-in-ukraine/>.
7. Humanities and Social Sciences (2025) 'European Union Sanctions on Russian Crude After Russia-Ukraine War: Opportunity for India's Energy Security and Oil Refinery Industry', 13(2), pp. 126–133.
8. Verkhovna Rada of Ukraine (2012) Customs Code of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> [in Ukrainian].
9. Verkhovna Rada of Ukraine (2014) On Sanctions. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text> [in Ukrainian].
10. Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR (1991) On Foreign Economic Activity. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> [in Ukrainian].
11. Politico (2023) 'How Turkey became Putin's pit stop for selling camouflaged fuel to the EU'. Available at: <https://www.politico.eu/article/how-turkey-become-vladimir-putin-pit-stop-sell-camouflage-fuel-eu/>.
12. CREA (2025) April 2025 — Monthly analysis of Russian fossil fuel exports and sanctions. Available at: <https://energyandcleanair.org/april-2025-monthly-analysis-of-russian-fossil-fuel-exports-and-sanctions/>.
13. Civil.ge (2024) iFact Investigation Suggests Russian Oil Reaches Europe Through Georgia. Available at: <https://civil.ge/archives/657262>.
14. Transparency International Ukraine (2022) How Russia is adapting to oil sanctions. Available at: <https://ti-ukraine.org/en/blogs/how-russia-is-adapting-to-oil-sanctions/>.